

Nikola Vitkov Gučetić i njegov kulturni krug

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Obnovljeni život, 2023, 78, 93 - 103**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:566182>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Nikola Vitkov Gučetić i njegov kulturni krug

Ivana Skuhala Karasman*

Sažetak

U ovom članku bavim se kulturnim krugom oko dubrovačkoga filozofa i polihistora iz 16. stoljeća Nikole Vitkova Gučetića. U svojim objavljenim djelima, koja je većim dijelom napisao u svojem ljetnikovcu u Trstenom, on u dijalog uvodi znamenite Dubrovčane: Marušu Gundulić, Cvijetu Zuzorić, Mihu Monaldi i Dinka Ranjinu. Osim njih, koje se izravnije može povezati s Gučetićem i Trstenom, tomu bi krugu vjerojatno pripadali i ovi Dubrovčani: Nika Zuzorić, Sabo Bobaljević Mišetić, Stjepan Nikola Bunić, Nikola Lujo Gučetić i Antun Medo. Njih je Gučetić s velikom vjerojatnošću poznavao, pa su u određenoj mjeri mogli utjecati na njegovu filozofsko stvaranje.

Ključne riječi: Nikola Vitkov Gučetić; Maruša Gundulić; Miho Monaldi; Dubrovnik; 16. stoljeće; Gučetićevo kulturni krug; Trsteno

Uvod

Nikola Vitkov Gučetić¹ jedno je od najslavnijih imena dubrovačke kulturne povijesti. Sa svojom suprugom Marušom Gundulić osnovao je oazu mira u svojem ljetnikovcu u Trstenom (Ugrenović, 1953), gdje je i napisao većinu svojih djela i gdje je sa svojim gostima raspravljao o filozofskim problemima. U ljetnikovcu je često ugošćivao i druge prominentne Dubrovčane i Dubrovkinje. Ugostio je Cvijetu Zuzorić, koja je u sjeni hridi s Marušom vodila razgovore o ljepoti i ljubavi: »Cvijeta: Sad kad smo vidjele Vaš mio i lijep vrt, Gundulice moja ljubazna, podimo, molim Vas, sjesti u sjenu one lijepe hridi kraj bistra potoka, da ugodnije provedemo ove vruće sate« (Gučetić, 1995a, 21). Gost mu je bio i Miho Monaldi,

* Dr. sc. Ivana Skuhala Karasman, viša znanstvena suradnica, Institut za filozofiju. Adresa: Ulica grada Vukovara 54, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7769-5259>. E-adresa: ivana@ifzg.hr

Ovaj rad u cijelosti je financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2018-01-4966.

1 Oblik imena Nikola Vitkov Gučetić preuzimam od Nenada Vekarića (Vekarić, 2014, 122). Naime, Gučetićevo otac zvao se Vitko (Vid), a ne Vito, pa je stoga ispravno Vitkov, a ne Vitov. Ipak, treba reći da se u hrvatskoj literaturi kao srednje ime Nikole Gučetića uvriježilo koristiti Vitov, a ne Vitkov. Slijedeći Martinovićeve (2017, 27, bilj. 1) argumente o Gučetićevo ime koristim Vitkov.

koji je Gučetićevo sugovornik u njegovu komentaru Aristotelove *Meteorologije*, Dinko Ranjina, koji mu je sugovornik u djelu *O ustroju država*, te Stjepan Nikola Bunić, koji je njegov sugovornik u djelu *Upravljanje obitelji*, prvom pedagoškom priručniku u nas.

No, kako bi se u potpunosti mogao rekonstruirati njegov kulturni krug, smatram kako tomu krugu treba dodati još neka imena, koja doduše Gučetić ne uvodi u svoje dijaloge, ali koje je morao poznavati i s kojima je bio u kulturnoj interakciji. To su Nika Zuzorić, Sabo Bobaljević Mišetić, Nikola Lujo Gučetić i Antun Medo. Stoga u ovom članku donosim podatke i o tim Dubrovčanima. Naime, bilo bi krajnje površno izostaviti te osobe iz Gučetićeve kulturnoga i intelektualnoga kruga. Polazišna literatura za obradu ove teme bila su Gučetićeve objavljena djela.

1. Dubrovnik u drugoj polovici 16. i početkom 17. stoljeća

Dubrovnik je u vrijeme života i djelovanja Nikole Vitka Gučetića, dakle u drugoj polovici 16. stoljeća i početkom 17. stoljeća, bio kulturno i znanstveno središte na istočnoj obali Jadranskoga mora. To je republika koja je već stoljećima prosperirala zahvaljujući svojoj slobodi, ali i spretnosti dubrovačkih trgovaca i pomoraca. Naime, najviše prihoda Dubrovačkoj Republici donosio je monopol na prodaju soli, ali i pomorske i carinske dažbine. Republika se je mogla podičiti i spretnom diplomacijom, zahvaljujući kojoj su izbjegnuta mnoga potencijalno problematična rješenja za Dubrovačku Republiku. Kao izvrsni dubrovački diplomat ističe se posebice Frano Gundulić. Krajem 16. stoljeća završilo je dvjestogodišnje politički i gospodarski najuspješnije razdoblje u povijesti Dubrovačke Republike.

Posebno mjesto u Dubrovniku zauzimalo je obrazovanje. U Dubrovniku je djelovala dominikanska škola, koja je podučavala na načelu sedam slobodnih umijeća, a koju je najvjerojatnije pohađao i sam Nikola Gučetić. No, da bi stekli više obrazovanje, dubrovački mladići morali su odlaziti na sveučilišta u inozemstvu, ponajprije u Padovu i Rim.

U Dubrovniku su djelovali i imali svoje prakse znameniti liječnici kao Donato Muzi (oko 1490. — poslije 1554.), Mariano Santo (1488.–1577.) i Amatus Lusitanus (1511.–1568.). Dubrovački liječnici i kirurzi bili su cijenjeni i izvan granica Republike. Često su bili pozivani da liječe bolesnike u susjednim zemljama.

Dubrovnik 16. stoljeća bilo je mjesto koje je Gučetiću omogućilo filozofski razvoj, pisanje tekstova i okupljanje znamenitih dubrovačkih intelektualaca u svojem pitoresknom ljetnikovcu u Trstenom, smještenom dvadesetak kilometara sjeverozapadno od Dubrovnika.

2. Životopis Nikole Vitkova Gučetića

Filozof, političar i polihistor Nikola Vitkov Gučetić (lat. Nicolaus Viti Gozzius, tal. Nicolò Vito di Gozze ili Nicolo Vito di Gozzi) rođen je 1549. godine u

Dubrovniku. Nadimak mu je bio Vitković. Imao je sestru Mariju, koja je rođena oko 1545. godine. Odrastao je u Dubrovniku.

Kao što je već rečeno, prvo humanističko obrazovanje dobio je u rodnom gradu, gdje je slušao i predavanja iz filozofije. Ljerka Schiffler (2007, 15) u svojoj knjizi *Nikola Vitov Gučetić* donosi podatak da je Gučetić boravio u Italiji, ali ne zbog nastavljanja obrazovanja. Naime, boravio je u Rimu 1575. godine, kada se je družio s filozofom, matematičarom, astronomom, fizičarem i liječnikom Girolamom Cardanom (1501.–1576.). Obrazovao se je i čitajući knjige iz svoje knjižnice, koja se sastojala od djela Platona, Aristotela, Plotina, Augustina, Marsilija Ficina i dr. Bio je upoznat i s djelima recentnih filozofa i književnika. Obitelj Gučetić imala je jednu od najbogatijih knjižnica u onovremenom Dubrovniku (Martinović, 1997a). Papa Klement VIII. (1536.–1605.) podijelio mu je naslov doktora filozofije i teologije (Martinović, 1997b, 223, bilj. 51).² U svojoj je mladosti zajedno sa svojim prijateljima plemićima sudjelovao u izvedbama komedija dramskoga pisca Marina Držića (1508.–1567.).

Gučetić je aktivno sudjelovao i u javnom životu Dubrovnika. Sedam puta bio je izabran za dubrovačkoga kneza. Bio je i član nekoliko akademija koje »su se javile kao humanistička alternativa tradicionalističkom sveuč. svijetu, otvorenija prema novim ljudima i idejama. Nudile su javna predavanja, drame, pripremale dvor. svečanosti, iskušavale nove glazb. mogućnosti, podupirale pjesnička natjecanja i dr. Nasuprot ‘ukočenom’ latinskom, u akademijama se govorilo vernakularima, talijanskim ili franc. jezikom. Neke su težile oživiti platonski duh, smatrajući svestrano znanje putem prema vrlini. Akademikari su u Italiji počeli djelovati kao humanisti, ali su se poslije usmjerili prema onomu što se danas podrazumijeva pod znanošću« (Roksandić, 2015, 3). U djelima *Governo della famiglia* (“Upravljanje obitelji”) i *Dello stato delle Repubbliche* (“O ustrojstvu država”) potpisuje se kao N. V. di Gozze Accademico occulto, a u knjizi *In primum librum Artis Rhetoricum Aristotelis commentaria*³ kao član akademije Degli Insensati u Perugi. Bio je i član dviju akademija u Dubrovniku: Oziosi i Concordi, koju su osnovali Miho Monaldi i Sabo Bobaljević Mišetić.

Nikola Gučetić bio je u braku s prvom poznatom hrvatskom filozofkinjom, Marušom Gundulić (Martinović, 2017b, 27–30; Boršić, 2020, 287–308), koja je prema Nenadu Vekariću rođena oko 1557. godine u Dubrovniku u plemićkoj obitelji Gundulić (Gondola). Otac joj je bio Ivan Gundulić, a majka Paula Sorkočević (Sorgo). Maruša i Nikola sklopili su ženidbeni ugovor 3. prosinca 1575. godine (Martinović, 2017b, 102–104).⁴ U braku su imali jednoga sina Vida (1579.–1612.).

2 Kako slijedi iz naslova posvete »Illustriss. ac Reverend. Roberto Belarmino S. R. E. Cardinali suo mecenati Nicolaus Gozzius Viti Filius Patritius Ragusinus, Sacrae Theologiae ac Philosophiae Doctor« u djelu *Comentarii in tres psalmos XV. XXXV. & CXXXVI* (1601.), stekao je naslov »Sacrae Theologiae ac Philosophiae Doctor«.

3 Wilfried Potthoff napisao je uvod u Gučetićevo djelo *In primum librum Artis Rhetoricum Aristotelis commentaria*, koje je objavljeno u Heidelbergu 2006. godine. Novo kritičko izdanje toga djela s odvojenim hrvatskim prijevodom pripremila je Gorana Španić i bit će objavljeno u Brillu 2023. godine.

4 Transkripciju ženidbenoga ugovora napravio je Ivica Martinović.

Mnogo vremena Gučetić je provodio u svojem ljetnikovcu u Trstenom, gdje je imao potreban mir za pisanje svojih djela, u kojima se velikim dijelom bavio komentarima prirodne filozofije, metafizike i biblijsko–teološkim pitanjima. Pisao je djela na latinskom i talijanskom jeziku.

Nikola Vitkov Gučetić umro je u Dubrovniku 24. siječnja 1610. godine i ne zna se gdje je pokopan. U »knjizi grobova Male braće zapisana su tri groba Gozze: jedan u kapitolu, jedan u sakristiji, jedan u klastru iz 15. st. bez natpisa s grbom obitelji Gozze« (Schiffler, 2007, 17).

Gučetić je živio u vrijeme prosperiteta Dubrovačke Republike, kojoj je i sam pridonio svojim predanim radom u vlasti Republike, ali i svojim djelima: »Gučetić je svjedok i sudionik visoko razvijene kulture Dubrovnika, slobodnoga grada–republike, filozofijske, umjetničke, književne, slikarske, kiparske, graditeljske i glazbeničke, o čemu svjedoči sam njegov opus, ogledalo domaće sredine, otvorene i osjetljive posebice za prva pitanja tadašnje europske filozofske–teološke i znanstvene misli« (Schiffler, 1997, 295).

2.1. Djela Nikole Vitkova Gučetića

Gučetić je autor sljedećih djela: *Commentaria in sermonem Averrois Cordubensis de substantia orbis* ("Tumačenje uz govor Averroesa Kordobljanina o bivstvu svijeta"), Venetiis: Apud Bernardum Iuntam, 1580; *Commentarius in propositiones de causis* ("Tumačenje uz stavke o uzrocima"), Apud Bernardum Iuntam, 1580; *Quaestio de immortalitate intellectus possibilis contra Alexandrum Aphrodisaeum* ("Pitanje o besmrtnosti uma, protiv Aleksandra iz Afrodizijade"), Venetiis: Apud Bernardum Iuntam, 1580; *Dialogo d'Amore, detto Antos, secondo la mente di Platone* ("Dijalog o ljubavi nazvan Cvijet, u Platonovu duhu"), Venezia: Francesco Ziletti, 1581; *Dialogo della Belleza, detto Antos, secondo la mente di Platone* ("Dijalog o ljepoti nazvan Cvijet, u Platonovu duhu"), Venezia: Francesco Ziletti, 1581; *Discorsi di M. Nicolo Vito di Gozze, Gentil'huomo Raguseo Dell'Academia de gli Occulti, sopra le Metheore d' Aristotele, ridotti in dialogo, e divisi in quattro Giornate* ("Razgovori Nikole Vitkova Gučetića, dubrovačkoga vlastelina, iz Academia degli Occulti, o Aristotelovoj Meteorologiji, sastavljen kao dijalog i podijeljen na četiri dana"), Venetia: Francesco Ziletti, 1584, 21585; *Discorsi della Penitenza sopra i sette Salmi penitentiali di David di Nicolo Vito de'Gozi Raguseo* ("Razgovori o pokori ponad sedam Davidovih pokajničkih psalama Dubrovčanina Nikole Vitkova Gučetića"), Venezia: Appresso Bernardo Giunti, Gio. Battista Ciotti, & compagni, 1589; *Governo della famiglia* ("Upravljanje obitelji"), Venezia: Presso Aldo, 1589; *Dello stato delle repubbliche secondo la mente di Aristotele con esempi moderni* ("O ustroju država u Aristotelovu duhu sa suvremenim primjerima"), Venetia: Presso Aldo, 1591; *In Primum psalmum commentarius* ("Komentar na prvi psalam"), Venetiis: Apud Franciscum Barilettum, 1600.; *Comentarii in tres psalmos XV, XXV, CXXIV* ("Komentari na tri psalma XV, XXV, CXXIV"), Venetiis: Ad signum Ecclesiae, 1601.

U rukopisu su sačuvana ova djela: *Varie compositioni in Theologia, Tractatus de Anima* (Biblioteca Urbina, Vatikan), *Commentaria in primum librum Artis*

rhetoricorum Aristotelis (Biblioteca Urbina, Vatikan), *Breve compendium in duo prima capita tertii de anima Aristotelis* (Biblioteca Urbina, Vatikan), *Li discorsi della immortalità e felicità humana* (Biblioteca Oliveriana, Pesaro).

Na hrvatski jezik prevedena su mu sljedeća djela: *Dijalog o ljepoti* i *Dijalog o ljubavi* (Gučetić, 1995a); *Gradanska upozorenja za vladanje državama* (Gučetić, 1995b); *Komentari Autorovih postavki o uzrocima* (Gučetić, 1997a; 2015b); *Pitanje o besmrtnosti mogućeg razuma protiv Aleksandra Afrodizijskog* (Gučetić, 1997b; 2015c); *Upravljanje obitelji* (Gučetić, 1998); *O ustroju država* (Gučetić, 2000); *Komentari na govor Averoesa O supstanciji neba* (Gučetić, 2015a).⁵

3. Maruša Gundulić, Cvijeta i Nika Zuzorić

Posebno mjesto u Gučetićeve kulturnom krugu zauzimale su Maruša Gundulić te Cvijeta i Nika Zuzorić, međutim o njima imamo malo podataka. Na temelju Gučetićevih tekstova *Dijalog o ljepoti* i *Dijalog o ljubavi* moglo bi se pretpostaviti da su Nika i Cvijeta vjerojatno često boravile u Gučetićeve domu u Trstenom te s domaćinima vodile razgovore, a moguće i filozofske razgovore.

Godine 1581. Gučetić je objavio djela *Dijalog o ljepoti* i *Dijalog o ljubavi*, u kojima su sugovornice njegova žena Maruša i njezina prijateljica Cvijeta. Maruša je odrasla u intelektualnom okružju dubrovačke plemićke obitelji i dobila je dobru naobrazbu. U renesansi su djevojke iz viših društvenih slojeva, posebice u Italiji, što se je odrazilo i na istočnu Jadransku obalu, koja je bila pod njezinim snažnim utjecajem, dobivale mogućnost obrazovanja jednaku onoj koju dobivaju dječaci. »Obrazovanje je žene u najviših staleža u biti isto kao i za muškarce. Talijani renesanse ni najmanje na oklijevaju, da jednaku literaturu, štoviše, i filološku nastavu pruže i kćerima i sinovima« (Burckhardt, 1997, 360). Maruša Gundulić u posveti Gučetićeve djela *Razgovori o Aristotelovoj Meteorologiji* staje u obranu svoje prijateljice Cvijete Zuzorić (Janeković Römer, 2004; Martinović, 2017b). Posveta Maruše Gundulić napisana je 15. lipnja 1582. u Dubrovniku. To djelo Nikole Gučetića prvi je puta objavljeno 1584., a drugi puta 1585. u Veneciji. Prvo izdanje bilo je povučeno. Naime, »Gučetićeve *Razgovore o Aristotelovoj Meteorologiji* tiskao je mletački tiskar Francesco Ziletti prvi put 1584. godine. Kako je među supružnicima bilo i dogovoreno, kao predgovor toj knjizi tiskana je Marušina posveta 'Alla non men bella, che virtuosa, e gentil donna, Fiore Zuzori, in Ragugia' ('Ništa manje lijepoj nego kreposnoj i plemenitoj gospodi Cvijeti Zuzorić u Dubrovniku'), koja je bila razlogom da su Gučetićeve *Discorsi ... sopra le Metheore d' Aristotele* ubrzo povučeni iz prodaje, i to bilo zbog državne zabrane bilo zbog autocenzure, bar tako glasi razborita procjena Antonina Zaninovića«

5 U sklopu istraživačkoga projekta *Hrvatski renesansni aristotelizam*, koji financira Hrvatska zaklada za znanost, a izvodi se na Institutu za filozofiju, planira se prvo izdanje Gučetićeve djela *Kratki kompendij* uz treću knjigu Aristotelova spisa *O duši* u izdavačkoj kući Brepols, s odvojenim hrvatskim prijevodom, te novo, prvo kritičko izdanje Gučetićeve komentara prve knjige Aristotelove *Retorike* u izdavačkoj kući Brill, također s odvojenim hrvatskim prijevodom.

(Martinović, 2017b, 38–39). Maruša je posvetu naslovila *Alla non men bella che virtuosa, e gentil donna, Fiore Zuzori, in Ragusia*. U njoj ona ističe Cvijetinu ljepotu i intelektualne sposobnosti: »jasna je stvar da njezina ljepota, koja je čudesna svakomu tko ju vidi, predstavlja onu ljepotu njezine duše, veću od koje ne bi se moglo poželjeti u jednoj lijepoj ženi« (Gundulić, 1584, f. *2v).⁶

Podaci o njezinoj prijateljici Cvijeti veoma su skromni. Rodena je u Dubrovniku oko 1552. godine u obitelji uglednih trgovaca. Zarana je otišla živjeti sestri Niki u Anconu, gdje se je i obrazovala. Pretpostavlja se da je znala i latinski jezik. Bračni ugovor Cvijeta je s talijanskim plemićem Bartolomeom Pescionijem sklopila 16. veljače 1577. godine. S njim se je iz Ancone ponovno preselila u Dubrovnik, gdje je on bio konzul. No zbog lošega muževa poslovanja prijetio im je bankrot. Nakon što je Cvijeta u više navrata pokušala spasiti svoj miraz, vratila se je 1583. u Anconu, gdje je umrla u dubokoj starosti 1648. godine.

Bila je smatrana za ženu velike ljepote i obrazovanosti. Iako njezine pjesme nisu sačuvane, pretpostavlja se da je bila pjesnikinja te da je pisala pjesme na hrvatskom i talijanskom jeziku, kako navodi Milovan Tatarin (2015) u *Leksikonu Marina Držića*. Pjesme su joj posvetili Dominko Zlatarić (1558.–1613.), Miho Bunić Babulinović (oko 1551.–1617.), Miho Monaldi, Cesare Simonetti da Fano, Giambattista Boccabianka. Na molbu Giulija Mostija pjesme je Cvijeti napisao slavni talijanski pjesnik Torquato Tasso (1544.–1595.). U tom je, kako piše Slavica Stojan, Cvijeta bila izuzetak u Dubrovačkoj Republici: »Uistinu rijetke su bile one dubrovačke gospođe kojima su se pjesnici obraćali imenujući ih i upoznavajući nas poblize s njihovim karakternim i fizičkim osobinama, njihovim dobrim djelima, stvaralaštvu, njihovoj posebnosti. U tom je pogledu izuzetak Cvijeta Zuzorić, nazvana pjesnikinjom premda je njezin pjesnički opus do danas ostao obavijen velom tajne, o čijoj pak ljepoti, naobraženosti i uzornom ponašanju govore brojni stihovi dubrovačkih, i ne samo dubrovačkih pjesnika« (Stojan, 1996, 7). Luko Paljetak (2009) pripisuje pjesmu br. 724 objavljenu u *Ranjininu zborniku* Cvijeti Zuzorić i vjeruje da je ona napisana za Gučetića.

Nika Zuzorić bila je starija sestra Cvijete Zuzorić. Udala se u Anconi, no često je boravila i u rodnom gradu, Dubrovniku. Nikola Gučetić posvetio joj je djela *Dijalog o ljepoti* i *Dijalog o ljubavi*. Posveta je s nadnevkom 1. travnja 1581. godine. U posveti *Dijaloga o ljepoti* Gučetić je napisao i razlog zašto je upravo njoj posvetio ta dva djela: »Ponajprije, jer ste dostojna sestra takvu cvijetu, kojem ste pridruženi u plemenitosti krvi kao i u ljepoti tijela i razboritosti duha; a jer je ona zajedno s Vašim gospodstvom hranjena i rasla, nitko je ne može poznavati bolje od Vas« (Gučetić, 1995a, 11). Vjerojatno je Nika u više navrata boravila u društvu Nikole Gučetića i njegove žene, bilo u Dubrovniku, bilo u Trstenom.

6 U izvorniku: »essendo cosa chiara, che la sua bellezza, la qual è meravigliosa a chiunque la vede, rappresenti quella bellezza dell'animo suo, la quale via più maggiore in una donna bella desiderar non si puote«. Citate koji su izvorno na stranom jeziku prevela je autorica rada.

4. Miho Monaldi i Stjepan Nikola Bunić

Filozof, pjesnik i teoretičar glazbe Miho Monaldi rođen je u Dubrovniku oko 1540. godine. Obitelj mu je potjecala iz grada Pesaro, koji je smješten na jadranskoj obali Italije. Doselili su se u Dubrovnik oko 1430. godine. Ne zna se ništa o njegovu obrazovanju. No iz njegovih postumno tiskanih djela napisanih talijanskim jezikom može se zaključiti da je bio vješt u filozofiji. Postumno 1599. u Veneciji objavljen mu je estetički traktat *Irene, overo della bellezza: Con altri due dialoghi, uno dell'havere e l'altro della metafisica e le Rime* ("Irena ili o ljepoti, s druga dva dijaloga, jednim o imutku i drugim o metafizici, i Rime"). U njemu mu je jedna od sugovornica Cvijeta Zuzorić. U raspravi o imutku sugovornik mu je Nikola Vitkov Gučetić. Predmet je trećega traktata metafizika. Imao je bogatu korespondenciju i razmjenjivao je pjesničke poslanice s Didakom Pirom, Sabom Bobaljevićem, Marijem Kaboga, Nikolom Nalješkovićem, Dominkom Zlatarićem. Umro je u Dubrovniku 24. veljače 1592. godine. Na hrvatskom su objavljene Monaldijeve *Rime* (Monaldi, 2020).

Miho Monaldi sugovornik je Nikoli Gučetiću u djelu *O Aristotelovoj Meteorologiji* objavljenom u Veneciji 1584. godine. Gučetić u tom djelu za Monaldija kaže »da je časni gradanin njegova grada, čovjek učen, najplemenitija vladanja i jako drag u njegovoj kući« (Dadić, 2016, 127–128). Gučetić ga je smatrao vršnim poznavateljem grčkoga jezika (Martinović, 1997b, 210) te je u svojem djelu o meteorologiji napisao kako je Monaldi dugo proučavao grčki jezik (Gučetić, 1584, f. 3v).

Ne postoji mnogo podataka o Stjepanu Nikoli Buniću. Nikola Gučetić uključio ga je kao sugovornika u svoje djelo *Upravljanje obitelji*. Potječe iz ugledne plemićke dubrovačke obitelji koje je utemeljitelj bio Marin iz 13. stoljeća. On se je oženio Dubrovkinjom Bonom te otud dolazi prezime de Bona. Obitelj se je bavila trgovinom i brodogradnjom, a djelovali su i kao diplomati za Dubrovačku Republiku. O Stjepanu Nikoli Buniću nešto saznajemo iz Gučetićeva pera: »Nahodio sam se u doba pramaljeća na mome imanju u društvu velemožnoga gospara Stjepana Nikole Bunića, našega vlastelina i moga dragoga prijatelja. Tu smo se nakon nekoliko obilazaka i zadovoljstava, što ih lijepa i ljupka mjesta na imanju znaju pružiti naročito u ovo doba godine, smjestili u hladovinu jedne prikladne stijene pokraj potočića s bistrom vodom, kad me gospodar Bunić zamolio da mu izložim nauk o gospodarstvu« (Gučetić, 1998, 66–67). To su jedini podatci koje imamo o tom Gučetićevu sugovorniku.

5. Saba Bobaljević Mišetić i Dinko Ranjina

Iako Saba Bobaljevića Mišetića Gučetić ne spominje ni u jednoj svojoj knjizi, pretpostavljam da je pripadao kulturnomu krugu Nikole Gučetića, i to iz dva razloga. Prvi je razlog taj što je Bobaljević Mišetić bio prijatelj Miha Monaldija, koji je pripadao najužemu krugu Gučetićevih prijatelja, pa je zasigurno Bobalje-

vić Mišetić često sudjelovao u druženjima u krugu oko Nikole Gučetića. Naime, Monaldi je s Bobaljevićem izmjenjivao pjesničke poslanice (Schiffler–Premec, 1984, 18). Drugi je razlog taj što je Sabo Bobaljević Mišetić bio osnivač i član *Accademia dei concordii*, kojoj su pripadale Maruša Gundulić i Cvijeta Zuzorić, što je rezultiralo druženjem s osobama bliskim Nikoli Gučetiću.

Sabo Bobaljević Mišetić rođen je u Dubrovniku oko 1530. godine. U mladosti je oglušio, pa je dobio nadimak Glušac (tal. Sordo). Pisao je pjesme na hrvatskom i talijanskom jeziku. Postumno, 1589. godine braća Sigismund i Marin tiskala su mu kanconijer *Rime amorose, e pastorali, et satire* (“Ljubavne i pastirske pjesme i satire”). Djelo je podijeljeno na tri dijela. Prvi dio sačinjavaju ljubavni soneti, a drugi dio posvećen Dinku Ranjini sačinjavaju pastirski soneti. Treći dio na neki je način autobiografski i napisan je kao i prethodna dva dijela u stihovima. Naime, u tom trećem dijelu kanconijera Bobaljević Mišetić progovara o svojem svakodnevnom životu. Pjesme napisane na hrvatskom jeziku objavljene su djelomično, a veći je dio izgubljen. Umro je u Dubrovniku 1585. godine.

Dinko Ranjina rođen je u Dubrovniku oko 1536. i pripadao je uglednoj plemićkoj obitelji koja se je bavila trgovinom. U rodnom gradu stekao je dobru nabrazbu. Godine 1559. otišao je bratu u Messinu, gdje mu je pomagao s poslom, ali je pisao također pjesme na hrvatskom i talijanskom jeziku. Ranjina se je 1563. preselio u Firencu, gdje je već postojala mala dubrovačka kolonija. Iste godine objavio je zbirku od 450 pjesama *Pjesni razlike* te mu je tiskana i zbirka od 27 soneta na talijanskom jeziku. Zahvaljujući pjesništvu stekao je naklonost Cosima I. Medicija (1519.–1574.), koji ga je 1567. primio u viteški Red sv. Stjepana. Nедуго zatim vratio se je u Dubrovnik, gdje je obavljao razne dužnosti za Republiku. Umro je u Dubrovniku 1607. godine.

Ranjina je Gučetićev sugovornik u djelu *O ustroju država*, gdje je na početku napisao: »Plemeniti gospodar Dinko Ranjina, vitez svetog Reda Svetog Stjepana, koji bijaše jedan od presvijetle gospode iz vijeća spomenutog reda, a kojega uvelike ljubim zbog izvanrednih kreposti što rese dušu njegovu plemenitu i zbog drugih rijetkih njegovih osobina, dođe jednoga dana posjetiti me u mom domu, kamo se rado povlačim ne bih li pronašao utočište pred nevoljama ovog našeg tegobnog doba, te nakon početnog okolišanja stade sa mnom ovako zboriti« (Gučetić, 2000, 81). Razgovor se je, dakle, odvijao u Gučetićevo ljetnikovcu u Trstenom. S obzirom na to da je Ranjina bio vitez Reda sv. Stjepana, Gučetić ga često naziva samo vitez. Gučetić je i u posveti djela *Upravljanje obitelji* spomenuo Ranjinu te ga je nazvao »mojim časnim i meni odveć privrženim g. vitezom Ranjinom« (Gučetić, 1998, 31).

6. Nikola Lujo Gučetić i Antun Medo

Nikola Lujo Gučetić je Gučetićev rođak o kojem ne postoje nikakvi podaci. Gučetić mu je posvetio svoju knjigu *Upravljanje obitelji*, gdje ga je nazvao “časnim rođakom”. Ime Nikole Luja spominje se u rukopisu *Dialogo iconomico*, gdje su

sudionice dijaloga Maruša Gundulić i Cvijeta Zuzorić, a Nikola Lujo sugovornik je u konačnoj, tiskanoj verziji (Stepanić, 2021, 253).

Ne postoji izravni dokaz da je dubrovački filozof Antun Medo pripadao Gučetićeve kulturnom krugu. S obzirom na to da su bili suvremenici, da su se obojica intenzivno bavili Aristotelovom filozofijom te da su obojica koristili usluge iste tiskare Francesca Bariletta u Veneciji, i to otprilike u isto vrijeme, moguće je da su se dvojica dubrovačkih filozofa poznavala. Naime, Medo je sva tri svoja djela objavio u tiskari Francesca Bariletta u Veneciji: *Tumačenje dvanaeste knjige Aristotelove Metafizike* 1598., *Tumačenje sedme knjige Aristotelove Metafizike* 1599. i *Neke primjedbe o Porfirijevim Predikabilijama* 1600. godine.

Antun Medo rođen je u Dubrovniku 1530., gdje je završio humanistički studij i bavio se je trgovinom. Za vrijeme svojega boravka u Italiji upoznao se je s predstavnicima padovanske škole, koji su snažno utjecali na njegovu filozofsku misao. Protivio se je povezivanju platonizma i aristotelizma i želio je pronaći pravi smisao Aristotelova učenja, koji je vidio u povezivanju aristotelizma s kršćanstvom. Bavio se je i matematikom, astronomijom i astrologijom. Umro je u Dubrovniku 1603. godine.

Zaključak

Nikola Vitkov Gučetić nesumnjivo je svojim djelima ostavio trag u hrvatskoj kulturnoj povijesti. Oko sebe je u svojem ljetnikovcu u Trstenom, za kojeg kaže da je »poput onoga kakav je postojao u drevnoj Arkadiji« (Gučetić, 1998, 35), okupljao intelektualce i uglednike iz svojega rodnoga Dubrovnika, zahvaljujući kojima možemo i govoriti o kulturnom krugu Nikole Vitkova Gučetića. Iako nikad nije napustio zidine svojega grada radi obrazovanja i iako nikad nije pohadao ni jedno europsko sveučilište, Gučetić je bio učen u antičkoj, ali i renesansnoj filozofiji, što mu je omogućilo da napiše filozofski raznovrsna djela. Važno je napomenuti da je Gučetić imao kontakte i s istaknutim misliocima izvan Dubrovnika, poput Girolama Cardana i kardinala Roberta Bellarina (1542.–1621.), na čiji mu je nagovor papa Klement VIII. dodijelio doktorat iz filozofije i teologije. Gučetić je neosporno svojim djelovanjem, svojim okupljanjem zaljubljenika u kulturu i filozofiju u živopisnom Trstenom pridonio razvoju i kulturi svojega rodnoga grada.

Literatura

- Boršić, Luka (2020). Filozofkinja Maruša Gundulić. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 46(2), 287–308.
- Burckhardt, Jacob (1997). *Kultura renesanse u Italiji*. Zagreb: Prosvjeta.
- Dadić, Žarko (2016). *Povijest znanosti i prirodne filozofije u Hrvata (s osobitim obzirom na egzaktne znanosti): Renesansa: Sv. II*. Zagreb: Izvori.
- Gučetić, Nikola Vitov (1584). *Discorsi di M. Nicolo Vito di Gozze, Gentil'huomo Ragugeo, Dell'Academia de gli Occulti, sopra le Metheore di Aristotele, ridotti in dialogo, e divisi in quattro Giornate*. Venetia: Appresso Francesco Ziletti.

- Gučetić, Nikola Vitov (1995a). *Dijalog o ljepoti: Dialogo della bellezza: Dijalog o ljubavi: Dialogo d'amore*. Prevela Natka Badurina. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika.
- Gučetić, Nikola Vitov (1995b). Građanska upozorenja za vladanje državama. U: A. Milardović et al. (ur.), *Hrvatska politička tradicija* (str. 33–58). Preveo Marinko Šišak. Zagreb: Alinea.
- Gučetić, Nikola Vitov (1997a). Komentari Autorovih postavki o uzrocima. U: Franjo Zenko (ur.), *Starija hrvatska filozofija* (str. 385–392). Preveo Ivan Macan. Zagreb: Školska knjiga.
- Gučetić, Nikola Vitov (1997b). Pitanje o besmrtnosti mogućeg razuma protiv Aleksandra Afrodisijskog. U: Franjo Zenko (ur.), *Starija hrvatska filozofija* (str. 385–394). Preveo Ivan Macan. Zagreb: Školska knjiga.
- Gučetić, Nikola Vitov (1998). *Upravljanje obitelji*. Prevela Maja Zaninović. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Gučetić, Nikola Vitov (2000). *O ustroju država*. Prevele Snježana Husić i Natka Badurina. Zagreb: Golden marketing.
- Gučetić, Nikola Vitov (2015a). Komentari na govor Averoesa O supstanciji neba. U: E. Banić-Pajnić et al. (ur.), *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: Izbor iz djela na latinskome* (str. 287–313). Preveo Zdravko Šundrica. Zagreb: Institut za filozofiju.
- Gučetić, Nikola Vitov (2015b). Komentar Autorovih Postavki o uzrocima. U: E. Banić-Pajnić et al. (ur.), *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: Izbor iz djela na latinskome* (str. 315–329). Preveo Ivan Macan. Zagreb: Institut za filozofiju.
- Gučetić, Nikola Vitov (2015c). Pitanje o besmrtnosti mogućeg razuma protiv Aleksandra iz Afrodisijade. U: E. Banić-Pajnić et al. (ur.), *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: Izbor iz djela na latinskome* (str. 331–341). Preveo Ivan Macan. Zagreb: Institut za filozofiju.
- Gundulić, Maruša (1584). Alla non men bella che virtuosa, e gentil donna, Fiore Zuzori, in Ragusia. U: *Discorsi di M. Nicolo Vito di Gozze, Gentil'huomo Ragugeo, Dell'Academia de gli Occulti, sopra le Metheore di Aristotele, ridotti in dialogo, e divisi in quattro Giornate* (str. [1] — [2], [4]). Venetia: Appresso Francesco Ziletti. [Potpisano Maria Gondola.]
- Janeković Römer, Zdenka (2004). Marija Gondola Gozze; La querelle des femmes u renesansnom Dubrovniku. U: Andrea Feldman (ur.), *Žene u Hrvatskoj: Ženska i kulturna povijest* (str. 105–123). Zagreb: Institut Vlado Gotovac.
- Martinović, Ivica (1997a). Patriciana u knjižnici Toma Basseglija 1792. *Dubrovnik*, 8(1–3), 193–211.
- Martinović, Ivica (1997b). Kasnorenesansni filozof Nikola Vitov Gučetić. *Zbornik dubrovačkog primorja i otoka*, 6, 203–225.
- Martinović, Ivica (2017). Maruša Gundulić u obranu Cvijete Zuzorić: prvijenac hrvatskoga ženskoga pisma kao filozofsko djelo. U: L. Boršić i I. Skuhala Karasman (ur.), *Filozofkinje u Hrvatskoj* (str. 27–114). Zagreb: Institut za filozofiju.
- Monaldi, Miho (2020). *Rime*. Prepjevao Tonko Maroević. Zagreb: Matica hrvatska.
- Paljetak, Luko (2009). Akrostihom do autora. U: N. Batušić i D. Fališevac (ur.), *Zbornik Nikše Ranjine* (str. 123–135). Zagreb: HAZU.
- Roksandić, Drago (2015). Akademija. U: *Leksikon Marina Držića* (str. 3–4). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Schiffler, Ljerka (1997). Nikola Vitov Gučetić. U: Franjo Zenko (ur.), *Starija hrvatska filozofija* (str. 293–310). Zagreb: Školska knjiga.
- Schiffler, Ljerka (2007). *Nikola Vitov Gučetić*. Zagreb: Hrvatski studiji.

- Schiffler–Premec, Ljerka (1984). *Miho Monaldi*. Zagreb: Centar za povijesne znanosti u Zagrebu.
- Stepanić, Gorana (2021). Nikola Vitov Gučetić (1549–1610): Ruke i rukopisi. *Colloquia Maruliana*, 33, 243–257.
- Stojan, Slavica (1996). *U salonu Marije Giorgi Bona*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.
- Tatarin, Milovan (2015). Zuzorić, Cvijeta. U: *Leksikon Marina Držića* (str. 883–884). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Ugrenović, Aleksandar (1953). *Trsteno: Arboretum i stanica Instituta za eksperimentalno šumarstvo Jugoslavenske akademije*. Zagreb: JAZU.
- Vekarić, Nenad (2014). Nikola Vitkov Gozze. U: *Vlastela grada Dubrovnika: Odabrane biografije: E–Pe* (str. 325–333). Dubrovnik: HAZU.

Nikola Vitkov Gučetić and His Cultural Circle

*Ivana Skuhala Karasman**

Summary

In this article the author deals with the cultural circle surrounding a philosopher and polyhistorian of 16th century Dubrovnik by the name of Nikola Vitkov Gučetić (Latin: Nicolaus Viti Gozzius, Italian: Nicolò Vito di Gozze, Nicolo Vito di Gozzi). In his published works, most of which he wrote in his summer home in Trsteno, he brings into his dialogues certain renowned citizens of Dubrovnik, such as Maruša Gundulić, Cvijeta Zuzorić, Miho Monaldi and Dinko Ranjina. The literary source for our topic is primarily Gučetić's published work. Apart from those individuals who can be more directly connected to Gučetić and Trsteno, his circle would probably also include Nika Zuzorić, Sabo Bobaljević Mišetić, Stjepan Nikola Bunić, Nikola Lujo Gučetić and Antun Medo. Gučetić probably knew them and befriended them, and so they may have influenced his philosophical work to an extent. Therefore, in this article the author also presents details about these citizens of Dubrovnik, though information on some of them is scant. It would be extremely superficial on the author's part to exclude these individuals from Gučetić's cultural and intellectual circle, for it is because of their influence that Gučetić has made a significant contribution to Renaissance philosophical thought in Croatia.

Keywords: Nikola Vitkov Gučetić; Maruša Gundulić; Miho Monaldi; Dubrovnik in the 16th century; Gučetić's cultural circle; Trsteno

* Ivana Skuhala Karasman, Ph.D., Senior Research Associate, Institute of Philosophy. Address: Ulica grada Vukovara 54, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: ivana@ifzg.hr
This text was financed by the Croatian Science Foundation under number IP-2018-01-4966.